

Bezpieczeństwo jako kategoria edukacyjna. Współczesne tendencje

Security as an educational category.
Contemporary trends

ILONA URYCH

Akademia Sztuki Wojennej

 <https://orcid.org/0000-0003-4868-9460>

Abstrakt

Celem artykułu jest omówienie współczesnych tendencji w podejściu do bezpieczeństwa jako kategorii edukacyjnej. Scharakteryzowano w nim, na czym polega nauka o bezpieczeństwie w ramach przedmiotu szkolnego „edukacja dla bezpieczeństwa” i programów kształcenia klas wojskowych. Zaprezentowano też ofertę edukacyjną uczelni wyższych dotyczącą problematyki bezpieczeństwa. Ponadto przedstawiono postawy nauczycieli zajmujących się kształceniem w zakresie bezpieczeństwa wobec wyzwań współczesnej edukacji. Zmiany w środowisku bezpieczeństwa generują konieczność prowadzenia badań naukowych dotyczących edukacji o bezpieczeństwie, w tym o charakterze eksploracyjnym i użytkowym. Zdobyta wiedza powinna stanowić bodziec do weryfikacji treści kształcenia związanych z bezpieczeństwem oraz służyć wypracowaniu nowych procedur na rzecz bezpieczeństwa państwa.

Słowa kluczowe edukacja, bezpieczeństwo, edukacja dla bezpieczeństwa, klasy wojskowe, nauczyciel, nauki o bezpieczeństwie

Abstract

The aim of the article is to discuss contemporary trends in the approach to security as an educational category. The article characterises what security science entails within the framework of the school subject ‘education for security’ and in the education programmes of military classes. The educational offer of higher education institutions addressing security-related topics was also presented. Moreover, the study discussed the attitudes of teachers involved in education in the field of security in the face of the challenges of modern education. Changes in the security environment generate the need to conduct scientific research on education on security, including exploratory and utilitarian studies. The acquired knowledge should constitute a trigger for evaluation of the content of security-related education and serve to develop new procedures for state security.

Keywords

education, security, education for security, military classes, teacher, security sciences

Wprowadzenie

Od początku inwazji Rosji na Ukrainę powstają prace naukowe oraz ekspertyzy poświęcone potencjałowi obronnemu obu państw, Unii Europejskiej, a także wielowymiarowym aspektom wojny¹. Warto zauważyć, że ta problematyka badawcza skłania nie tylko do refleksji nad bezpieczeństwem w wymiarze międzynarodowym, narodowym czy personalnym, lecz także nad potrzebami edukacyjnymi w tym zakresie.

Słowo „bezpieczeństwo” pochodzi od łacińskiego słowa *securites*, będącego pochodną wyrażenia *sine cura*, czyli „bez pieczy”. Wskazuje ono na pierwotność poczucia zagrożenia względem poczucia bezpieczeństwa². Oznacza to, jak dowodzi

¹ Zob. np. A. Pacholczak, *Analiza krytyczna efektywności unijnych sankcji finansowych zastosowanych wobec Federacji Rosyjskiej*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2024, nr 30, s. 97–129. <https://doi.org/10.4467/20801335PBW.24.004.19606>; M. Zadorożna, M. Butuc, *Russian disinformation in Moldova and Poland in the context of the Russo-Ukrainian war*, „Security and Defence Quarterly” 2024, nr 46(2), s. 47–65. <https://doi.org/10.35467/sdq/189686>; Z. Wiktor, *Wojna w Ukrainie – przyczyny i skutki po ponad roku trwania*, „Studia Orientalne” 2023, R. 12, nr 3(27), s. 30–59. <https://doi.org/10.15804/so2023302>; K. Maciejewska-Mieszkowska, *Eskalacja wojny w Ukrainie jako czynnik determinujący poczucie zagrożenia bezpieczeństwa Polski w ocenie społecznej*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2023, nr 2, s. 217–236. <https://doi.org/10.14746/ssp.2023.2.12>.

² J. Stańczyk, *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Warszawa 1996, s. 15.

Wojciech Multan, że dopóki nie zagraża nam utrata bezpieczeństwa, dopóty nie zdajemy sobie sprawy, czym ono jest³. Z kolei Ryszard Zięba podkreśla, że eksploatując istotę bezpieczeństwa, warto mieć na uwadze jego związek ze zjawiskiem zagrożenia⁴. Według badacza bezpieczeństwo to (...) *pewność istnienia i przetrwania, stanu posiadania oraz funkcjonowania i rozwoju podmiotu*⁵. Jednocześnie zaznacza on, że owa pewność jest skutkiem nie tylko braku zagrożeń, lecz także działalności danego podmiotu. Zdaje się więc, że jest ona zmienna w czasie, a zatem ma charakter procesu społecznego⁶.

Bezpieczeństwo jako konstrukt społeczny jest wyodrębniane zwłaszcza w ramach podejścia konstruktywistycznego, charakterystycznego dla tzw. szkoły kopenhaskiej i uczonych skupionych wokół Barry'ego Buzana i Olego Wævera w нефunkcjonującym już Kopenhaskim Instytucie Badań nad Pokojem. Buzan po zakończeniu zimnej wojny postulował potrzebę uwzględniania w analizach bezpieczeństwa nie tylko suwerennych państw, lecz także niepaństwowych zbiorowości ludzkich. Wyróżnił on pięć sektorów bezpieczeństwa: wojskowy, polityczny, ekonomiczny, społeczny oraz ekologiczny i propagował wyodrębnianie kolejnych płaszczyzn⁷. Potrzebę zmian w rozumieniu tego pojęcia zauważył również Wæver. Podkreślał znaczenie opartej na dualizmie konceptualizacji bezpieczeństwa, które w przypadku państw dotyczy ochrony suwerenności, a w odniesieniu do grup społecznych – zachowania ich tożsamości⁸.

Różne aspekty bezpieczeństwa są analizowane także w polskim środowisku naukowym⁹. Zainteresowanie bezpieczeństwem można zaobserwować również

³ W. Multan, *Bezpieczeństwo międzynarodowe ery nuklearnej*, Warszawa 1991, s. 22.

⁴ R. Zięba, *Teoria bezpieczeństwa*, w: *Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych*, R. Zięba, S. Bieleń, J. Zając (red. nauk.), Warszawa 2015, s. 91.

⁵ Tamże, s. 87.

⁶ J. Kukułka, *Narodziny nowych koncepcji bezpieczeństwa*, Warszawa 1994, s. 40–41.

⁷ B. Buzan, *New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century*, „International Affairs” 1991, t. 67, nr 3, s. 433.

⁸ O. Wæver, *Securization and Desecurization*, w: *On Security*, R.D. Lipschutz (red.), New York 1995.

⁹ Zob. np. S. Koziej, *Wstęp do teorii i historii bezpieczeństwa*, <https://koziej.pl/wp-content/uploads/2018/12/BM-Cz-I-Podstawy-ewolucja-i-koncepcje.pdf> [dostęp: 14 I 2025]; S. Sulowski, *O rozwoju badań i postulate interdyscyplinarności w naukach o bezpieczeństwie*, w: *Tożsamość nauk o bezpieczeństwie*, S. Sulowski (red.), Toruń 2015, s. 33; *Podstawy bezpieczeństwa współczesnego państwa (podmiotu). Implikacje*, J. Pawłowski (red. nauk.), Warszawa 2015; R. Wróblewski, *Wprowadzenie do nauk o bezpieczeństwie*, Siedlce 2017; A. Glen, *Podstawy poznania bezpieczeństwa podmiotu. Aksjologia, ontologia, epistemologia, metodologia*, Siedlce 2021; B. Wiśniewski, *Praktyczne aspekty bezpieczeństwa*, Warszawa 2020; *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku. Wyzwania i strategię*, R. Jakubczak, J. Marczak (red.), Warszawa 2011.

w dziedzinie edukacji¹⁰. Celem artykułu jest omówienie współczesnych tendencji w podejściu do bezpieczeństwa jako kategorii edukacyjnej. W związku z przyjętym celem sformułowano cztery problemy badawcze:

1. Na czym polega nauka o bezpieczeństwie w przedmiocie szkolnym „edukacja dla bezpieczeństwa”?
2. Czym cechuje się nauka o bezpieczeństwie w programach kształcenia klas wojskowych?
3. Czym charakteryzują się treści programowe dotyczące bezpieczeństwa w ofercie edukacyjnej uczelni wyższych?
4. Jaka jest specyfika postawy nauczyciela treści kształcenia związanych z bezpieczeństwem wobec wyzwań współczesnej edukacji?

Zgodnie z celem badań i problemami badawczymi, które są związane z opisem i diagnozą, a nie z badaniami weryfikacyjnymi, zrezygnowano z formułowania hipotez badawczych, które mogłyby wywrzeć wpływ na wynik przeprowadzonych badań¹¹. Sytuacja problemowa była rozpatrywana w kategorii poznawczej, dlatego zastosowano następujące metody badań: analizę, syntezę, wnioskowanie i abstrahowanie¹² oraz analizę i krytykę piśmiennictwa¹³. Przeprowadzone badania ułokowano w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie¹⁴.

Nauka o bezpieczeństwie w ramach przedmiotu szkolnego „edukacja dla bezpieczeństwa”

Nauka o bezpieczeństwie jest realizowana w ramach przedmiotu szkolnego „edukacja dla bezpieczeństwa”. Choć samo pojęcie edukacji dla bezpieczeństwa pojawiło się już w 1994 r. podczas badań przeprowadzonych w Akademii Obrony Narodowej nad systemem bezpieczeństwa narodowego¹⁵, to dopiero w 2009 r. został

¹⁰ Zob. np. A. Pieczywok, *Przestrzeń edukacji dla bezpieczeństwa człowieka wobec niepewności i zagrożeń jego egzystencji*, Bydgoszcz 2022; D. Kaźmierczak, M. Szumiec, *Człowiek we współczesnym świecie. Bezpieczeństwo, zdrowie, edukacja*, Kraków 2021; I. Urych, A. Orzyłowska, *Wiedza o bezpieczeństwie w procesie dydaktycznym. Kontynuacja i rozwój myśli pedagogicznej*, Warszawa 2020; K. Krakowski, A. Gębczyńska, *Uwarunkowania dydaktyczne przygotowania obronnego państwa*, Warszawa 2018.

¹¹ M. Łobocki, *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Kraków 2016.

¹² M. Pelc, *Elementy metodologii badań naukowych*, Warszawa 2012, s. 55–78.

¹³ J. Pieter, *Zarys metodologii pracy naukowej*, Warszawa 1975, s. 103.

¹⁴ A. Misiuk, *O tożsamości nauk o bezpieczeństwie*, „Historia i Polityka” 2018, nr 23(30), s. 9–19. <https://doi.org/10.12775/HiP.2018.001>.

¹⁵ J. Świniarski, *Edukacja dla bezpieczeństwa jako najnowsza koncepcja wychowania metawojskowego i metaobronnego czasów globalizacji*, w: *Współczesne trendy w edukacji dla bezpieczeństwa. Kształcenie – wychowanie – motywowanie*, T. Szczurek (red.), Warszawa 2011, s. 21.

wprowadzony przedmiot szkolny pod tą nazwą¹⁶. Zastąpił on przysposobienie obronne. Było to podyktowane zmianą charakteru zagrożeń z militarnych na niemilitarne. Istotą nowego przedmiotu było kompleksowe ujęcie zagadnień bezpieczeństwa z koncentracją działań edukacyjnych na problematyce zagrożeń w czasie pokoju, a także sposobach zachowań w sytuacjach kryzysowych, zwłaszcza w środowisku lokalnym.

Sposób realizacji przedmiotu „edukacja dla bezpieczeństwa” w wymiarze 30 godzin w szkole ponadpodstawowej określało od 1 września 2009 r. rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej¹⁷. Po kolejnej reformie edukacji, zgodnie z którą zniesiono szkoły gimnazjalne, a wydłużono czas edukacji w szkołach: podstawowej i ponadpodstawowej¹⁸, od 1 września 2017 r. przedmiot „edukacja dla bezpieczeństwa” stał się obowiązkowy także w klasie VIII szkoły podstawowej w wymiarze jednej godziny tygodniowo. Treści kształcenia dotyczyły bezpieczeństwa państwa, organizacji działań ratowniczych, edukacji zdrowotnej i zasad udzielania pierwszej pomocy¹⁹.

Kolejna zmiana w nauczaniu o bezpieczeństwie w ramach przedmiotu „edukacja dla bezpieczeństwa” zaczęła obowiązywać od roku szkolnego 2022/2023. Powód zmian podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej i szkół ponadpodstawowych w zakresie edukacji dla bezpieczeństwa został określony następująco: *Wzrastające zagrożenie bezpieczeństwa państwa wymaga uzupełniania celów kształcenia i treści nauczania przedmiotu edukacja dla bezpieczeństwa o kwestie związane z obronnością państwa, nabyciem umiejętności strzelectwa oraz przygotowaniem uczniów do radzenia sobie z zagrożeniami wywołanymi działaniami wojennymi oraz podstawami ratownictwa taktycznego*²⁰. Tym samym zrezygnowano z działu dotyczącego edukacji zdrowotnej ujętego w poprzedniej podstawie programowej dla przedmiotu „edukacja dla bezpieczeństwa”

¹⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2009 r. w sprawie sposobu realizacji edukacji dla bezpieczeństwa.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej.

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 czerwca 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu realizacji edukacji dla bezpieczeństwa.

²⁰ Uzasadnienie do rozporządzenia w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia, s. 3. Tekst uzasadnienia jest dostępny na stronie: <https://www.gov.pl/web/nauka/edukacja-dla-bezpieczenstwa--rozporzadzenia-podpisane> [dostęp: 4 I 2025].

na rzecz nowego działu. W szkole podstawowej wprowadzono „kształtowanie postaw obronnych”, a w szkole ponadpodstawowej – „edukację obronną”, realizowaną w celu opanowania m.in. umiejętności strzeleckich²¹. Są to zmiany, dzięki którym przedmiot „edukacja dla bezpieczeństwa” będzie zawierać elementy budowania sprawności obronnych społeczeństwa.

W roku szkolnym 2024/2025 kontynuowano idee wprowadzone do nauki bezpieczeństwa. Od tego roku już od pierwszych klas odbywają się systematyczne szkolenia z pierwszej pomocy. Przekazywana na nich wiedza ma być pogłębiana na kolejnych etapach edukacji. W podstawie programowej dla klas I–III szkoły podstawowej zagadnienia z udzielania pierwszej pomocy są częścią wymagań z obszaru pod nazwą „osiągnięcia w zakresie funkcji życiowych człowieka, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa i odpoczynku”. Na dalszych etapach kształcenia nauka pierwszej pomocy ma być realizowana podczas zajęć z wychowawcą, który – co ciekawe – ma podejmować decyzję o tematyce i liczbie godzin przeznaczonych na to zagadnienie. Wiedza na temat pierwszej pomocy ma być przekazywana systematycznie, dzięki czemu będzie mogła być lepiej przyswajana i utrwalana. Zajęcia mają mieć charakter praktyczny, a przy tym kształcić takie postawy, jak odpowiedzialność za innych i gotowość do niesienia pomocy oraz podnosić świadomość znaczenia szybkiej reakcji w sytuacjach zagrożenia życia²².

Nauka o bezpieczeństwie w programach kształcenia klas wojskowych

Treści dotyczące bezpieczeństwa zawierają się też w programach kształcenia klas wojskowych²³. Tym mianem określa się dzisiaj w Polsce klasy w szkołach średnich,

²¹ Szkoły, które na terenie danego powiatu miały dostęp do broni kulowej, pneumatycznej, replik broni strzeleckiej (ang. *air soft gun*, ASG), strzelnic wirtualnych albo laserowych, miały obowiązek kształcenia umiejętności strzeleckich od roku szkolnego 2022/2023. Szkoły na terenie powiatu, które takiego dostępu nie miały, realizowały ten wymóg w miarę możliwości w latach szkolnych 2022/2023 i 2023/2024.

²² *Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 20 maja 2024 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół.*

²³ Treści dotyczące bezpieczeństwa znajdują się też w programach kształcenia innych klas mundurowych, np.: policyjnych, pożarniczych, Straży Granicznej, Służby Więziennej czy Służby Celnej. Niemniej jednak żaden z typów tych klas nie ma instytucjonalnie określonego i spójnego programu edukacyjnego, co oznacza, że te klasy funkcjonują w ramach innowacji pedagogicznych specyficznych dla danych szkół. Tylko klasy wojskowe, występujące wcześniej w formule certyfikowanych wojskowych klas mundurowych, a obecnie oddziałów przygotowania wojskowego, mają spójny dla wszystkich program kształcenia, dlatego w tym artykule właśnie ich program został uwzględniony.

które oprócz programu kształcenia przyjętego w danej szkole realizują program edukacji dla bezpieczeństwa, wzbogacony o tematykę związaną z obronnością kraju, historią oręża polskiego oraz kształtowaniem postaw patriotycznych młodzieży. Atrakcyjne programy kształcenia sprzyjają osiągnięciu ambitnych celów dydaktycznych i wychowawczych w obszarze bezpieczeństwa²⁴.

Współcześnie klasy wojskowe mogą funkcjonować w formułach²⁵: innowacji pedagogicznych z zakresu kształcenia obronnego (od 2002 r.)²⁶, certyfikowanych wojskowych klas mundurowych (od 2017 r.)²⁷ oraz oddziałów przygotowania wojskowego (od 2020 r.)²⁸. Wielość tych form kształcenia może powodować pewne trudności w rozeznaniu się w nich. W celu wskazania współczesnych tendencji kształcenia z obszaru bezpieczeństwa krótko scharakteryzowano oddziały przygotowania wojskowego jako efekt ostatniej reorganizacji klas wojskowych²⁹.

Oddziały przygotowania wojskowego zaczęły funkcjonować w szkołach ponadpodstawowych od 1 września 2020 r.³⁰ Był to rezultat prac nad wprowadzeniem rozwiązania systemowego dotyczącego funkcjonowania klas wojskowych. Rozwiązanie to było oparte na wnioskach i doświadczeniach płynących z kolejnych edycji pilotażowego programu realizowanego w wojskowych certyfikowanych klasach mundurowych. Składały się na niego: 185 godzin lekcyjnych na zajęciach teoretycznych i praktycznych oraz pięciodniowy obóz w warunkach poligonowych w ramach przedmiotu „edukacja wojskowa”.

²⁴ Na temat celów i programów edukacji w klasach wojskowych zob. szerzej: I. Urych, *Military Innovations in Secondary Schools in Poland as a Manifestation of Strengthening National Security within the Meaning of Articles 5 and 26 of the Polish Constitution*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2020, nr 6(58), s. 461–474. <https://doi.org/10.15804/ppk.2020.06.37>; L. Kanarski i in., *Wstępna diagnoza funkcjonowania klas mundurowych – wyniki badań pilotażowych*, w: *Klasy mundurowe. Od teorii do dobrych praktyk*, A. Skrabacz, I. Urych, L. Kanarski (red.), Warszawa 2016, s. 71–82.

²⁵ Zob. szerzej: I. Urych, *Współczesne paradygmaty kształcenia obronnego młodzieży*, „Bellona” 2022, nr 3(210), s. 113–126.

²⁶ Innowacje pedagogiczne – nowatorskie rozwiązania programowe, organizacyjne lub metodyczne, które mają na celu poprawę jakości pracy szkoły. Zob. § 1 pkt 1 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 9 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki*.

²⁷ Zob. *Pilotażowy program wspierania szkół ponadgimnazjalnych prowadzących piony Certyfikowanych Wojskowych Klas Mundurowych*, Ministerstwo Obrony Narodowej.

²⁸ Zob. Program szkolenia w oddziałach przysposobienia wojskowego, załącznik do *Rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 21 maja 2020 r. w sprawie szkolenia w oddziale przygotowania wojskowego*.

²⁹ *Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Prawo oświatowe oraz ustawy o finansowaniu zadań oświatowych*.

³⁰ Tamże.

Program nauczania w oddziałach przygotowania wojskowego zgodnie z rozporządzeniem Ministra Obrony Narodowej obejmuje szkolenie w formie 180 godzin obowiązkowych zajęć edukacyjnych. Część teoretyczna to 70 godzin lekcyjnych w szkole, a część praktyczna – 60 jednostek lekcyjnych prowadzonych w patronackiej jednostce wojskowej. Szkolenie kończy 50-godzinny obóz szkoleniowy odbywany na początku ostatniego roku nauki. Zezwolenie na prowadzenie oddziału przygotowania wojskowego wydaje minister obrony narodowej na wniosek organu prowadzącego szkołę³¹. Po wyrażeniu zgody minister udziela wsparcia finansowego w postaci dotacji celowych. Zakres udzielanej pomocy jest ściśle określony i obejmuje: ubiór uczniów (został opracowany jego wzór), doposażenie w sprzęt niezbędny do prowadzenia zajęć, prowadzenie oddziału (np. dowóz uczniów na zajęcia do jednostek wojskowych), inwestycję infrastrukturalną w szkole (np. strzelnica pneumatyczna lub tor sprawności fizycznej)³². Warunkiem uzyskania dotacji jest minimum 22 uczniów w oddziale. Udziela się jej w roku otwarcia pierwszego oddziału, a zakupione mienie ma służyć placówce w następnych latach. O kolejną dotację szkoła może ubiegać się po czterech latach od otrzymania pierwszego finansowania.

Uczniowie kształcący się w oddziałach przygotowania wojskowego oprócz zdobycia wiedzy i umiejętności odpowiednich do pierwszego etapu szkolenia żołnierza Sił Zbrojnych RP mają możliwość odbycia skróconej służby przygotowawczej, a w konsekwencji – pozostania żołnierzem rezerw osobowych Sił Zbrojnych RP, lub wstąpienia do czynnej służby wojskowej. Dodatkowo absolwent takiego oddziału może odbyć 12-dniowe szkolenie podstawowe, po którym może otrzymać dodatkowe punkty w rekrutacji do uczelni wojskowych.

Warto przytoczyć uzasadnienie tworzenia takich oddziałów:

Możliwość tworzenia w szkołach oddziałów przygotowania wojskowego, jako rozwiązanie systemowe, stanowi wyjście naprzeciw oczekiwaniom i potrzebom społecznym, oraz zwiększenie upowszechniania edukacji w zakresie obronności, do czego resort obrony narodowej przykładą szczególną wagę. Rezultatami, jakie Ministerstwo Obrony Narodowej chce osiągnąć, jest zasilenie rezerw osobowych Sił Zbrojnych, Wojsk Obrony Terytorialnej ochotnikami, w dalszej perspektywie czasowej zwiększenie liczebności Sił Zbrojnych, a także wzmocnienie edukacji obronnej w społeczeństwie³³.

³¹ Tamże, art. 28a ust. 6.

³² *Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 7 sierpnia 2020 r. w sprawie wsparcia dla organu prowadzącego oddział przygotowania wojskowego.*

³³ *Oddziały przygotowania wojskowego*, Wojsko Polskie, <https://www.wojsko-polskie.pl/zostan-zolnierzem/oddzialy-przygotowania-wojskowego/> [dostęp: 5 I 2025].

Treści programowe z zakresu bezpieczeństwa w ofercie edukacyjnej uczelni wyższych

Treści programowe związane z bezpieczeństwem występują także w szkolnictwie wyższym. Utworzono nowe kierunki studiów, m.in.: bezpieczeństwo narodowe, bezpieczeństwo wewnętrzne, bezpieczeństwo międzynarodowe, bezpieczeństwo informacyjne. Są to również treści przekazywane w ramach wielu studiów podyplomowych (edukacja dorosłych). Można tu wymienić takie kierunki, jak: edukacja dla bezpieczeństwa, międzynarodowe stosunki wojskowe, służby specjalne czy doskonalenie zawodowe w zakresie realizacji szkolenia w oddziałach przygotowania wojskowego³⁴.

Treści dotyczące bezpieczeństwa, które są przekazywane na studiach licencyjnych i magisterskich, zarówno w trybie stacjonarnym, jak i niestacjonarnym, obejmują szeroki zakres elementów teoretycznych oraz praktycznych współczesnego bezpieczeństwa, rozumienia jego zagrożeń oraz prewencji w tym zakresie. Absolwenci takich studiów powinni dysponować zasobem wiedzy i umiejętności z szeroko pojętego bezpieczeństwa, potrzebnym do zrozumienia zasad funkcjonowania państwa, jego systemów bezpieczeństwa, roli instytucji i organów odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa narodowego, wewnętrznego, międzynarodowego czy cyberbezpieczeństwa. Ponadto zdobywają kompetencje w zakresie planowania i organizacji oraz kierowania ludźmi, które są niezbędne w stanach zagrożenia. Absolwenci mogą być zatrudniani w administracji rządowej i samorządowej, gdzie są realizowane zadania dotyczące przygotowań obronnych, utrzymania gotowości obronnej i ciągłości funkcjonowania państwa, analizowania i prognozowania zagrożeń bezpieczeństwa narodowego lub międzynarodowego, a także przeciwdziałania innego rodzaju zagrożeniom³⁵. Absolwenci kierunków studiów związanych z bezpieczeństwem to także przyszli pracownicy np.: Ministerstwa Obrony Narodowej, Ministerstwa Spraw Zagranicznych, służb specjalnych, Policji, Straży Granicznej, Straży Miejskiej, Żandarmerii Wojskowej, Rządowego Centrum Bezpieczeństwa, Wojsk Obrony Terytorialnych, Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych i innych podmiotów naukowo-analitycznych czy instytucji UE.

Treści programowe związane z bezpieczeństwem są również przekazywane na kursach specjalistycznych (doskonalenie zawodowe i edukacja ustawiczna)

³⁴ *Oferta studiów podyplomowych (rok akademicki 2024/2025)*, Akademia Sztuki Wojennej, <https://www.wojsko-polskie.pl/aszwoj/studia-podyplomowe/> [dostęp: 5 I 2025].

³⁵ *Bezpieczeństwo narodowe i obrona powszechna*, Wojsko Polskie, <https://www.wojsko-polskie.pl/aszwoj/bezpieczenstwo-narodowe-licencyjackie/> [dostęp: 7 I 2025].

będących w ofercie edukacyjnej uczelni wyższych, w których kładzie się nacisk na tę problematykę. Dla przykładu, w Akademii Sztuki Wojennej są prowadzone kursy obronne przeznaczone dla osób kierujących wykonywaniem zadań obronnych i realizujących te zadania w administracji publicznej bądź u przedsiębiorców, na których nałożono obowiązek realizacji zadań obronnych. Głównym celem takich kursów jest (...) *zapoznanie uczestników z zasadami dotyczącymi bezpieczeństwa i obronności, elementami polityki bezpieczeństwa oraz organizacją i zasadami funkcjonowania systemu obronnego państwa pod kątem roli poszczególnych uczestników w systemie obronnym RP*³⁶.

W ofercie uczelni wyższych treści programowe związane z bezpieczeństwem są przekazywane również na studiach doktoranckich w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie. Warto przypomnieć, że zgodnie z obowiązującymi uwarunkowaniami prawnymi kształcenie doktorantów może odbywać się wyłącznie w szkołach doktorskich³⁷.

Nowy model edukacji zawierający treści programowe związane z bezpieczeństwem w ofercie edukacyjnej uczelni wyższych wymaga zmiany sposobu kształcenia i oparcia go na „nowej kulturze uczenia się”³⁸. Zgodnie z paradygmatami nowoczesnej edukacji jego istotą powinien być proces samodzielnego zdobywania wiedzy w wyniku podjętej aktywności badawczej. Nowoczesna uczelnia wyższa powinna wykorzystywać potencjał intelektualny zarówno nauczycieli akademickich, jak i studentów, umożliwiać im efektywne uczenie się, poznawanie oraz zrozumienie współczesnej rzeczywistości. Warto zwrócić uwagę, że obecnie kształcone umiejętności, przekazywana wiedza i wartości mogą się różnić od potrzeb, które wystąpią w przyszłości. Dlatego edukacja wyższa w poszczególnych dziedzinach bezpieczeństwa powinna w jak największym stopniu temu zapobiec, antycypować oczekiwania przyszłości, przygotowywać studentów i kursantów na różne zagrożenia, jakie mogą przynieść dynamicznie zmieniające się realia. To sprawia, że lista obszarów bezpieczeństwa jest otwarta i wymaga dalszych poszukiwań poznawczych i badawczych, a nauczyciel akademicki to osoba nie tylko ucząca innych, lecz także edukująca się sama.

³⁶ Szkoła Administracji Obronnej, Wojsko Polskie, <https://www.wojsko-polskie.pl/aszwoj/szkola-administracji-obronnej/> [dostęp: 7 I 2025].

³⁷ Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, art. 198 ust. 1–5.

³⁸ J. Szymaniak, *Pojęcie kultury i wspólnotowości szkolnej. „Nowa kultura uczenia się”*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2014, t. 11, s. 28–42.

Nauczyciel zajmujący się kształceniem na temat bezpieczeństwa wobec wyzwań współczesnej edukacji

W rozważaniach na temat bezpieczeństwa jako kategorii edukacyjnej trudno nie odnieść się bezpośrednio do roli nauczycieli odpowiedzialnych za proces dydaktyczno-wychowawczy w szkołach podstawowych i średnich oraz do nauczycieli akademickich. Od ich doświadczenia, wiedzy i umiejętności w znacznym stopniu zależy efektywność edukacji. Trafnie sformułował tę myśl Ryszard Stępień: *Wiodącą rolę w tak pojętej edukacji powinni pełnić odpowiednio przygotowani nauczyciele, których zadaniem jest przekazanie uczniom takiego zasobu wiedzy i umiejętności, który umożliwi im podejmowanie skutecznych działań i trafnych decyzji (...). Dzięki temu młodzież po ukończeniu szkoły wejdzie w dorosłe życie dobrze przygotowana nie tylko do wypełniania obowiązków zawodowych, ale i do zapewnienia bezpieczeństwa sobie i innym*³⁹.

Przy analizie literatury przedmiotu⁴⁰ pod kątem postawy nauczyciela przekazującego treści związane z bezpieczeństwem wobec wyzwań współczesnej edukacji warto zwrócić uwagę na opinię ekspertów w tym zakresie⁴¹. Podkreślają oni, że wyzwaniem współczesnej edukacji są predyspozycje kandydatów do zawodu nauczyciela edukacji dla bezpieczeństwa, klas wojskowych czy wykładowców na studiach wyższych bądź kursach związanych z bezpieczeństwem. Podstawowa wydaje się tu pasja do nauczanego przedmiotu. Ponadto w tej roli najbardziej pożądanymi byłiby praktycy, którzy dobrze znają teorię i zasady prowadzenia tego typu zajęć, lub nauczyciele po przeszkoleniu wojskowym. Istotne są również ich morale oraz reprezentowanie przez nich wartości proobywatelskich i prospołecznych, a także inne cechy dobrego nauczyciela, jak: silna motywacja wewnętrzna, życzliwość i wysoka kultura osobista.

³⁹ R. Stępień, *Teoretyczne zagadnienia edukacji dla bezpieczeństwa*, w: *Materiały z konferencji: edukacja dla bezpieczeństwa dzieci i młodzieży*, R. Stępień (red.), Warszawa 1999, s. 15.

⁴⁰ Zob. np. I. Urych, A. Orzyłowska, *Wiedza o bezpieczeństwie...; Nauczyciel szkoły wyższej w procesie dydaktyczno-wychowawczym. Implikacje teoretyczne i praktyczne*, I. Urych (red. nauk.), Warszawa 2019; I. Urych, *Potencjał obronny klas wojskowych. Teoretyczno-empiryczne aspekty kształcenia obronnego*, Warszawa 2019; I. Urych, A. Orzyłowska, *Nauczyciel klas mundurowych. Wyzwania i oczekiwania podmiotów publicznych wobec pedagogów*, w: *Edukacja jutra. Formy wzbogacania wychowania i zmniejszania zagrożeń społecznych*, A. Kamińska, P. Oleśniewicz (red. nauk.), Warszawa 2019, s. 119–131.

⁴¹ Analiza jakościowa materiału empirycznego stanowiącego fragment większych badań dotyczących diagnozowania szeroko pojętego potencjału klas mundurowych o profilu wojskowym. Wśród ekspertów byli przedstawiciele wojskowego środowiska akademickiego, urzędnicy Ministerstwa Obrony Narodowej nadzorujący merytorycznie proces edukacji w klasach wojskowych, dyrektorzy szkół, w których działają klasy mundurowe, oraz nauczyciele tych klas. Badania przeprowadzono wśród 12 ekspertów, wykorzystano w nich metodę sondażu diagnostycznego i technikę wywiadu.

Reprezentanci wojskowego środowiska naukowego uważają, że istotnym uzupełnieniem przygotowania do zawodu nauczyciela, który edukuje w zakresie omawianych treści, jest opanowanie wojskowej metodyki nauczania w ramach kursów organizowanych w centrach i ośrodkach szkolenia Ministerstwa Obrony Narodowej lub ukończenie podstawowego szkolenia wojskowego. Cenne byłoby przygotowanie formalne w postaci kursów i studiów podyplomowych z szeroko rozumianej edukacji dla bezpieczeństwa i edukacji obronnej, a także zapewniających przygotowanie pedagogiczne, psychologiczne i metodyczne.

Eksperci krytycznie odnoszą się natomiast do przygotowania nauczycieli na podstawie wiedzy internetowej, z pominięciem zasadnych doktryn, regulaminów i instrukcji. Pojawiają się opinie, że proces przygotowania do zawodu nauczycieli przekazujących treści związane z bezpieczeństwem powinien być analogiczny do edukacji nauczycieli przedmiotów zawodowych. Ponadto stałe doksztalcanie się nauczycieli powinno być wspomagane przez platformy e-learningowe, na których znalazłyby się wszystkie potrzebne i systematycznie aktualizowane wiadomości na temat kształcenia zwłaszcza klas wojskowych. Innymi słowy, wyzwaniem współczesnej edukacji jest zapewnienie nauczycielom dostępu do odpowiedniej wiedzy teoretycznej i praktycznej niezbędnej w ich pracy dydaktycznej.

Na temat przygotowania nauczycieli przekazujących treści związane z bezpieczeństwem nasuwają się dwa rozwiązania kładące nacisk na różne etapy ich kształcenia. Pierwsze z nich, łatwiejsze do zrealizowania, podkreśla potrzebę zorganizowania dalszego, stałego edukowania nauczycieli, i przygotowania dla nich bogatej oferty kursów, szkoleń, studiów podyplomowych, również w formie zdalnej. Drugie ma nowatorski charakter i zakłada utworzenie rozbudowanego programu kształcenia nauczycieli zapewniającego rzetelne przygotowanie pedagogiczne oraz wiedzę z ogólnie pojmowanego bezpieczeństwa i obronności. Takie studia mogłyby być prowadzone wspólnie przez kilka uczelni i tym samym wzbogacać proces przygotowania przyszłych nauczycieli o przedsięwzięcia badawcze, specjalizacje i wzajemne staże, które podniosłyby potencjał twórczy (efekt synergii), a także sprzyjałyby modernizacji i optymalizacji systemu kształcenia nauczycieli przekazujących treści związane z bezpieczeństwem.

Kolejne wyzwanie współczesnej edukacji dotyczy samoświadomości kadr dydaktycznych. Nauczyciele edukacji dla bezpieczeństwa, klas wojskowych czy na studiach wyższych bądź kursach związanych z bezpieczeństwem swoimi postawami wobec zawodu uwiadamniają brak zrozumienia dla powinności swojej profesji, czyli przekazywania wiedzy, umiejętności i wzorów zachowania, żeby podmioty edukowane, a także różne grupy społeczne, do których należą te podmioty, mogły się rozwijać. Innymi słowy, przed kadrą dydaktyczną stoi wyzwanie nabycia lub zwiększenia samoświadomości co do oczekiwań, jakie mają wobec niej państwo

i społeczeństwo. Zauważalny jest przy tym brak szerszego spojrzenia na role społeczne odgrywane przez nauczycieli, które mają wpływ na kształtowanie postaw i światopoglądu uczniów, co w szerszej perspektywie wpływa m.in. na politykę obronną państwa, zaangażowanie społeczne czy budowanie społeczeństwa obywatelskiego. Ponadto należy wspomnieć o niskim poziomie kompetencji społecznych osób wykonujących ten zawód i ich przywiązaniu do tradycyjnego encyklopedyzmu.

Współczesny nauczyciel zmaga się również z wieloma ogólnymi problemami. W 2019 r. Centrum Badania Opinii Społecznej przeprowadziło badanie, w którym respondenci wskazywali najbardziej poważane przez nich zawody. Największym uznaniem wśród polskiego społeczeństwa cieszy się strażak (94% badanych Polaków wskazało ten zawód jako cieszący się dużym poważaniem społecznym). Na drugim miejscu znajduje się pielęgniarka (89% wskazań dużego poważania)⁴². Oba te zawody cechują się wysoką użytecznością społeczną, gdyż niesienie pomocy innym jest wpisane w ich istotę. Ciekawe jest to, że te cechy można przypisać również nauczycielowi, tymczasem jego zawód nie znajduje się na szczycie rankingu – zajął siódme miejsce (77% wskazań dużego poważania). Warto dodać, że w stosunku do lat 80. XX w. można zaobserwować spadek dużego poważania społecznego dla profesora akademickiego (o 7 punktów procentowych) i nauczyciela w ogóle (o 4 punkty procentowe). Największe spadki uznania odnotowano w latach 90. XX w. Optymizmem napawa to, że w ostatnich latach odnotowano niewielki, ale jednak wzrost uznania dla pracy nauczyciela⁴³. Wydaje się, że prestiż poszczególnych zawodów w pewnej mierze jest kształtowany przez sytuację na rynku pracy, a ta – w przypadku zawodu nauczyciela – nie jest satysfakcjonująca.

Wnioski

Refleksja nad zagadnieniem podjętym w artykule wynika z obserwacji dotyczącej rozważań nad bezpieczeństwem z perspektywy edukacyjnej zarówno w dyskursie publicznym, jak i w debacie naukowej. Celem artykułu było omówienie współczesnych tendencji związanych z rozpatrywaniem bezpieczeństwa jako kategorii edukacyjnej. Przeprowadzona analiza umożliwiła udzielenie odpowiedzi na postawione problemy badawcze oraz sformułowanie następujących wniosków:

1. Pierwotna potrzeba bycia bezpiecznym, a więc dążenie do przetrwania i rozwoju, implikuje działania edukacyjne, których celem jest wspieranie wychowanków w kształtowaniu jakości życia adekwatnie do ideałów

⁴² M. Omyła-Rudzka, *Które zawody poważamy*, „Komunikat z badań CBOS” 2019, nr 157.

⁴³ Tamże, s. 7.

- dydaktyczno-wychowawczych przyjętych w danym społeczeństwie. Edukacja jako zamierzony proces zmian rozwojowych podmiotów edukowanych obejmuje procesy wychowania i kształcenia, a zatem działania sprzyjające rozwojowi jednostek, osiągnięciu przez nie pożądanej wiedzy i umiejętności, a także kształtowaniu postaw oraz aktywności na rzecz dobra wspólnego, czyli bezpieczeństwa w wymiarze: indywidualnym i zbiorowym, lokalnym i państwowym, przestrzennym i proceduralnym.
2. Różnorodność oczekiwań wobec nauki o bezpieczeństwie w przedmiocie szkolnym „edukacja dla bezpieczeństwa”, klasach wojskowych, na studiach wyższych bądź kursach związanych z bezpieczeństwem może stanowić przesłankę do przygotowania programów kształcenia dla kandydatów na nauczyciela specjalizującego się nie tylko w danym przedmiocie lub etapie edukacyjnym, lecz szerzej – w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie.
 3. Nauczyciel zajmujący się kształceniem na temat bezpieczeństwa wobec wyzwań współczesnej edukacji przyjmuje różne postawy – od tych mających na celu stałe podnoszenie swoich kompetencji i wypracowywanie coraz skuteczniejszych metod pracy po bierność, brak rozwoju i przekazywanie wyuczonej wiedzy opartej na encyklopedyzmie. Druga wymieniona postawa może świadczyć o tym, że kadra dydaktyczna zarówno edukacji etapu podstawowego, średniego, jak i wyższego skupia się jedynie na czerpaniu korzyści finansowych i innych profitów z wykonywanej pracy. W takiej sytuacji zostaje zatracona fundamentalna powinność edukacji o bezpieczeństwie, dla bezpieczeństwa i w bezpieczeństwie jako wkładu do wieloaspektowego wysiłku społeczeństw do trwania i rozwoju.
 4. Zarysowana złożoność problematyki bezpieczeństwa jako kategorii edukacyjnej jest przesłanką do prowadzenia permanentnych badań naukowych w tym obszarze. Powinny one mieć przy tym cel nie tylko eksploracyjny, lecz także utylitarny – zdobyta wiedza teoretyczna może stanowić imperatywy zmian treści kształcenia związanych z bezpieczeństwem. Wydaje się, że konieczne jest również nadanie tej wiedzy charakteru operacyjnego, niezbędnego do zastosowania w formie powszechnie obowiązujących procedur. Będą one efektywnymi wzorcami zachowania w sytuacjach kryzysowych dla wyedukowanych już obywateli, ale także dla instytucji o charakterze pomocowym, służb, administracji rządowej i samorządowej, a szerzej – różnych podmiotów działających na rzecz bezpieczeństwa. Tym samym staną się wyznacznikiem ich działalności statutowej. Wobec tego jest pożądane, żeby wyniki badań w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie służyły wypracowaniu procedur, które eliminowałyby relacje społeczno-polityczne oparte na podziałach i dyskryminacji,

wskazujących na warstwy podporządkowujących i podporządkowanych, czyli służyły ustanowieniu takich samych praw i obowiązków każdego obywatela na rzecz bezpieczeństwa państwa.

Prezentowane w artykule treści nie wyczerpują złożonej problematyki bezpieczeństwa jako kategorii edukacyjnej, ale naświetlają pewne tendencje we współczesnych uwarunkowaniach tej sfery *praxis* i *doctrina*. Tym samym – w zamyśle autorki – mogą zainspirować praktyków do refleksji na temat złożoności procesów edukacyjnych dotyczących bezpieczeństwa, a teoretyków – do dalszych badań. Poruszone kwestie stanowią wyzwanie, zwłaszcza dla edukatorów, których badania i praktyka dydaktyczna dotyczą bezpieczeństwa. Sprostanie wyzwaniom często nie jest łatwe, ale zgodne z ideą bezpieczeństwa jako naczelnej potrzeby, wartości i celu każdego realnego bytu. Poczucie bezpieczeństwa jest potrzebne do przetrwania tego bytu, jego funkcjonowania, rozwoju i realizacji interesów, zarówno indywidualnych, jak i kolegialnych⁴⁴.

Bibliografia

Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku. Wyzwania i strategie, R. Jakubczak, J. Marczak (red.), Warszawa 2011.

Buzan B., *New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century*, „International Affairs” 1991, t. 67, nr 3, s. 431–451. <https://doi.org/10.2307/2621945>.

Glen A., *Podstawy poznania bezpieczeństwa podmiotu. Aksjologia, ontologia, epistemologia, metodologia*, Siedlce 2021.

Kanarski L., Koter M., Loranty K., Urych I., *Wstępna diagnoza funkcjonowania klas mundurowych – wyniki badań pilotażowych*, w: *Klasy mundurowe. Od teorii do dobrych praktyk*, A. Skrabacz, I. Urych, L. Kanarski (red.), Warszawa 2016, s. 71–82.

Każmierczak D., Szumiec M., *Człowiek we współczesnym świecie. Bezpieczeństwo, zdrowie, edukacja*, Kraków 2021.

Krakowski K., Gębczyńska A., *Uwarunkowania dydaktyczne przygotowania obronnego państwa*, Warszawa 2018.

Kukulka J., *Narodziny nowych koncepcji bezpieczeństwa*, Warszawa 1994.

⁴⁴ *Bezpieczeństwo*, w: *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa*, J. Pawłowski, B. Zdrodowski, M. Kulickowski (red. nauk.), Toruń 2020, s. 20–21.

Łobocki M., *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Kraków 2016.

Maciejewska-Mieszkowska K., *Eskalacja wojny w Ukrainie jako czynnik determinujący poczucie zagrożenia bezpieczeństwa Polski w ocenie społecznej*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2023, nr 2, s. 217–236. <https://doi.org/10.14746/ssp.2023.2.12>.

Misiuk A., *O tożsamości nauk o bezpieczeństwie*, „Historia i Polityka” 2018, nr 23(30), s. 9–19. <https://doi.org/10.12775/HiP.2018.001>.

Multan W., *Bezpieczeństwo międzynarodowe ery nuklearnej*, Warszawa 1991.

Nauczyciel szkoły wyższej w procesie dydaktyczno-wychowawczym. Implikacje teoretyczne i praktyczne, I. Urych (red. nauk.), Warszawa 2019.

Omyła-Rudzka M., *Które zawody považamy*, „Komunikat z badań CBOS” 2019, nr 157.

Pacholczak A., *Analiza krytyczna efektywności unijnych sankcji finansowych zastosowanych wobec Federacji Rosyjskiej*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2024, nr 30, s. 97–129. <https://doi.org/10.4467/20801335PBW.24.004.19606>.

Pelc M., *Elementy metodologii badań naukowych*, Warszawa 2012.

Pieczywok A., *Przestrzeń edukacji dla bezpieczeństwa człowieka wobec niepewności i zagrożeń jego egzystencji*, Bydgoszcz 2022.

Pieter J., *Zarys metodologii pracy naukowej*, Warszawa 1975.

Podstawy bezpieczeństwa współczesnego państwa (podmiotu). Implikacje, J. Pawłowski (red. nauk.), Warszawa 2015.

Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa, J. Pawłowski, B. Zdrodowski, M. Kuliczkowski (red. nauk.), Toruń 2020.

Stańczyk J., *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Warszawa 1996.

Stępień R., *Teoretyczne zagadnienia edukacji dla bezpieczeństwa*, w: *Materiały z konferencji: edukacja dla bezpieczeństwa dzieci i młodzieży*, R. Stępień (red.), Warszawa 1999.

Sułowski S., *O rozwoju badań i postulatcie interdyscyplinarności w naukach o bezpieczeństwie*, w: *Tożsamość nauk o bezpieczeństwie*, S. Sulowski (red.), Toruń 2015.

Szymaniak J., *Pojęcie kultury i wspólnotowości szkolnej*, „Nowa kultura uczenia się”, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2014, t. 11, s. 28–42.

Świniarski J., *Edukacja dla bezpieczeństwa jako najnowsza koncepcja wychowania metawoj-skowego i metaobronnego czasów globalizacji*, w: *Współczesne trendy w edukacji dla bezpie-czeństwa. Kształcenie – wychowanie – motywowanie*, T. Szczurek (red.), Warszawa 2011, s. 7–43.

Urych I., *Military Innovations in Secondary Schools in Poland as a Manifestation of Strength-ening National Security within the Meaning of Articles 5 and 26 of the Polish Constitution*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2020, nr 6(58), s. 461–474. <https://doi.org/10.15804/ppk.2020.06.37>.

Urych I., *Potencjał obronny klas wojskowych. Teoretyczno-empiryczne aspekty kształcenia obronnego*, Warszawa 2019.

Urych I., *Współczesne paradygmaty kształcenia obronnego młodzieży*, „Bellona” 2022, nr 3(210), s. 113–126. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0016.1952>.

Urych I., Orzyłowska A., *Nauczyciel klas mundurowych. Wyzwania i oczekiwania podmiotów publicznych wobec pedagogów*, w: *Edukacja jutra. Formy wzbogacania wychowania i zmniejszania zagrożeń społecznych*, A. Kamińska, P. Oleśniewicz (red. nauk.), Warszawa 2019, s. 119–131.

Urych I., Orzyłowska A., *Wiedza o bezpieczeństwie w procesie dydaktycznym. Kontynuacja i rozwój myśli pedagogicznej*, Warszawa 2020.

Wæver O., *Securization and Desecurization*, w: *On Security*, R.D. Lipschutz (red.), New York 1995.

Wiktor Z., *Wojna w Ukrainie – przyczyny i skutki po ponad roku trwania*, „Studia Orientalne” 2023, R. 12, nr 3(27), s. 30–59. <https://doi.org/10.34862/rmb.2023.2.5>.

Wiśniewski B., *Praktyczne aspekty bezpieczeństwa*, Warszawa 2020.

Wróblewski R., *Wprowadzenie do nauk o bezpieczeństwie*, Siedlce 2017.

Zadorožna M., Butuc M., *Russian disinformation in Moldova and Poland in the context of the Russo-Ukrainian war*, „Security and Defence Quarterly” 2024, nr 46(2), s. 47–65. <https://doi.org/10.35467/sdq/189686>.

Zięba R., *Teoria bezpieczeństwa*, w: *Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach między-narodowych*, R. Zięba, S. Bieleń, J. Zajęc (red. nauk.), Warszawa 2015.

Źródła internetowe

Bezpieczeństwo narodowe i obrona powszechna, Wojsko Polskie, <https://www.wojsko-polskie.pl/aszwoj/bezpieczenstwo-narodowe-licencjackie/> [dostęp: 7 I 2025].

Koziej S., *Wstęp do teorii i historii bezpieczeństwa*, <https://koziej.pl/wp-content/uploads/2018/12/BM-Cz-I-Podstawy-ewolucja-i-koncepcje.pdf> [dostęp: 14 I 2025].

Oddziały przygotowania wojskowego, Wojsko Polskie, <https://www.wojsko-polskie.pl/zostanzolnierzem/odzialy-przygotowania-wojskowego/> [dostęp: 5 I 2025].

Oferta studiów podyplomowych (rok akademicki 2024/2025), Akademia Sztuki Wojennej, <https://www.wojsko-polskie.pl/aszwoj/studia-podyplomowe/> [dostęp: 5 I 2025].

Szkoła Administracji Obronnej, Wojsko Polskie, <https://www.wojsko-polskie.pl/aszwoj/szko-la-administracji-obronnej/> [dostęp: 7 I 2025].

Akty prawne

Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Prawo oświatowe oraz ustawy o finansowaniu zadań oświatowych (t.j. DzU z 2019 r. poz. 1681, 2248).

Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. DzU z 2024 r. poz. 1571, ze zm.).

Rozporządzenie Ministra Edukacji z dnia 20 maja 2024 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (DzU z 2024 r. poz. 781).

Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 7 sierpnia 2020 r. w sprawie wsparcia dla organu prowadzącego oddział przygotowania wojskowego (DzU z 2020 r. poz. 1390).

Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 21 maja 2020 r. w sprawie szkolenia w oddziale przygotowania wojskowego (DzU z 2020 r. poz. 977).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 czerwca 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu realizacji edukacji dla bezpieczeństwa (DzU z 2017 r. poz. 1239).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (DzU z 2017 r. poz. 356).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2009 r. w sprawie sposobu realizacji edukacji dla bezpieczeństwa (DzU z 2009 r. nr 139 poz. 1131).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 9 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki (DzU z 2002 r. nr 56 poz. 506).

Inne dokumenty

Pilotażowy program wspierania szkół ponadgimnazjalnych prowadzących piony Certyfikowanych Wojskowych Klas Mundurowych, Ministerstwo Obrony Narodowej.

Uzasadnienie do rozporządzenia w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia, <https://www.gov.pl/web/nauka/edukacja-dla-bezpieczenstwa--rozporzadzenia-podpisane> [dostęp: 4 I 2025].

Dr hab. Ilona Urych, prof. ASzWoj

Doktor habilitowany nauk o bezpieczeństwie, prodziekan ds. studenckich Wydziału Bezpieczeństwa Narodowego Akademii Sztuki Wojennej. Prowadzi szkolenia dla kadry cywilnej i wojskowej na temat doskonalenia pedagogicznego oraz przywództwa i kompetencji społecznych. Przedmiotami jej zainteresowań są: edukacja wojskowa, edukacja dla bezpieczeństwa, bezpieczeństwo społeczne, bezpieczeństwo zdrowotne, przywództwo, psychologia bezpieczeństwa, interdyscyplinarność nauk o bezpieczeństwie.

Kontakt: i.urych@akademia.mil.pl